

בהנאה. משמע מכאן שמכירת איסורי הנאה לנכרי אסורה מהתורה. וזהו שלמדו מכך שהתירה תורה למכור הנבלה לנכרי, ששאר איסורים הריהם אסורים בהנאה. אלא שהרא"ש בפירושו לנדרים (מז) פרש את בעית הגמרא שם, האם מותר למכור איסור הנאה לכתחילה. ולפי הצד שמותר צריך לומר שהראיה שבכאן איננה מהיתר המכירה אלא מזה שהכתוב קראה 'מכירה', או מכר, משמע שמותר בהנאה, כי באיסורי הנאה לא תחול מכירה. [ואולם לפי דברי התוס' (בכתובות לג), מכירת איסורי הנאה לנכרי נחשבת 'מכירה'. ולדבריהם צריך לפרש כפירוש הראשון. אבל לדעת הרא"ש יש לומר שהמוכר איסורי הנאה לנכרי לא חלה המכירה] (עפ"י קובץ שעורים).

*

'אין ביעור חמץ אלא שריפה'. הביעור הוא רק באור ואש התורה, אבל הבדיקה הוא על ידי התדבקות האור תורה במצוות (נר - מצוה) - כי בתורה עצמה לא יראה ולא ימצא שם מגע סטרא אחרא כלל, לכן הבדיקה באור הנר דייקא והביעור באש (מתוך שפת אמת פר' צו תרל"ז).

*

'רבי יהודה אומר: דברים ככתבן'. כיוצא בזה אמר רבי יהודה (בזבחים נט: - דלא כרבי יוסי) גבי גובה המזבח 'דברים ככתבן'. וכן (בסוטה לח.) דרש רבי יהודה [דלא כחכמים] ממשמעות 'כה תברכו' - בלשון הקודש, כלומר 'כה' בדיוק כפי הכתוב בתורה. ובסנהדרין (רפ"ב) אמר רבי יהודה - דלא כרבי מאיר - שכהן גדול שמת לו מת לא יצא מהמקדש ממש, כמשמעות הפשוטה של המקרא וואמנם לדברי הרמב"ן שם היא גזרה דרבנן, אך מהרמ"ה (שם יט.) משמע שר' יהודה מפרש כן פשט המקרא. וכן בחרושי הר"ן שם הביא שמספר המצוות להרמב"ם משמע שהוא מדאוריתא].

ווכבר הראינו לדעת בכמה הלכות שלשית רבי יהודה דיבורו של אדם צריך להיות מדויק ופרטני ואין די בביטוי עמום וכוללני. וכן לענין נוסחי ברכות - רבי יהודה מסיים ומפרט. ע' במובא ביוסף דעת נדרים יא וברכות מו.

דף כב

'ורבי מאיר, אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה'. הקשה הגרעק"א, מדוע לא אמרו שגם רבי מאיר לומד מכאן לכל 'לא תאכלו' שבתורה לאיסור הנאה, ודברי ר"מ בנבלה אמורים לאחר שלמד איסור הנאה מכאן, שהוצרך הכתוב להתייר נבלה בהנאה, אבל לולא שהיה לומד איסור הנאה בכל מקום, היה מפרש הכתוב בנבלה ל'דברים ככתבן'.

והצל"ח תירץ שלא הוצרך להתייר נבילה בהנאה, כי כבר שמענו מהכתוב בשור נגח 'המת יהיה לו', 'וגם את המת יחצון'. ולא בא הכתוב בנבילה אלא ללמד על שאר דברים.

עוד יש ליישב בדרך פשוטה, לפי שמדברי רבי אבהו מבוואר שלמד מנבלה. ואם כל דברי ר"מ מבוססים על הכתוב בטרפה, היה לו לרבי אבהו ללמוד מטרפה. [וזה אין להקשות על ר"א גופא - כי נוח לו ללמוד מנבלה שהכתוב מתיר במפורש, ולא מאותו' שאינו מפורש. או מפני שבא ללמד על חולין שנשחטו בעזרה] (רע"ב).

בדין חולין שנשחטו בעזרה, בבאור שיטת רש"י ושיטת הרמב"ם – ע' שער המלך ריש הל' חמץ; בית הלוי ח"א כג; לב; זכר יצחק ח"א לט.

'... אלא למאן דאמר אין בגידין בנותן טעם מאי איכא למימר' והלא תתננה ואכלה כתיב, לא הותר אלא דבר הראוי לאכילה, לא גידים שאין בהם נותן טעם (רבנו חננאל. ורש"י פירש באופן אחר).

– מבואר בסוגיא שלפי הדעה שאין בגידין בנותן טעם, גיד הנשה אסור בהנאה. והקשה הגרעק"א, לפי מה שהסביר הרמב"ם (בספר המצוות, לא תעשה קפז) מה שאנו נוקטים כל מקום שנאמר לא תאכל וכו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע – כלומר, איסור אכילה עצמו שאסרה תורה יסודו משום הנאת אכילה, ולא מעשה האכילה כשלעצמו, ונקטה התורה הדוגמא הרגילה של הנאה דהיינו אכילה. (וע"ע משנה למלך יסודי התורה ה,ח), לפי זה אין מובנת קושית הגמרא, הלא אם אין בגידין בנותן טעם, נראה לומר שבגיד הנשה פעולת האכילה כשלעצמה היא האיסור ולא ההנאה שהרי אין באכילת הגיד הנאה, ואם כן בדין הוא שאם אין בגידין בנותן טעם אין איסור הנאה בגיד כלל.

ויש לתרץ על פי מה שכתב הרשב"א (בחולין צב) שגם למאן דאמר אין בגידים בנותן טעם, יש עכ"פ טעם קלוש בגיד [ואין מחלוקת מציאותית בדבר, אלא נחלקו אם טעם קלוש זה יש בו משום נתינת טעם לאיסור דבר אחר], ואם כן שייך לומר שהתורה אסרה אותה הנאה קלושה (עפ"י קהלות יעקב כג).

א. יש מוספים שהאיל ואין בגיד טעם גמור ואינו ערב לחיך, הרי שאכילת גיד אינה בגדר 'אכילה' ואיסורה הוא רק מטעם 'הנאה' כי מ"מ נהנה שאל"כ לא היה אוכל. והוא הטעם לר"ש שאסור בהנאה (עתוס) – משיעורי הגרשו"א. ולפי"ז יש מקום לומר שהנהנה מן הגיד לוקה אף אם בשאר איסור"ג אין לוקים על הנאה, שהרי גם האוכל אינו אלא בגדר 'נהנה' ואעפ"כ לוקה, א"כ הוא הדין לשאר הנאות. וכן צדד הפמ"ג (י"ד סה בשפ"ד סקי"א).

ב. יש מיישבים לפי הסברא הנוכרת, את שיטת הרמב"ם שפסק אין בגידין בנותן טעם ואעפ"כ הגיד מותר בהנאה. והוא כנגד העולה מן הסוגיא. וכבר כתב הרמב"ן שבגמרא אמרו לרווחא דמלתא אבל לפי האמת אפשר שמותר בהנאה גם שאין בגידין בנותן טעם [שהרי יש ללמוד בקל וחומר מחלב, כדלהלן בגמרא]. ולפי הנ"ל יש לבאר בטעם הדבר, כי בגיד לא אסרה תורה את ההנאה שבאכילה אלא את פעולת האכילה עצמה, ואין כלול בו שאר הנאות (עפ"י קובץ שעורים).

עוד בבאור שיטת הרמב"ם – ע' תורת הבית להרשב"א (ג,ג) בשם הרמב"ן; מאירי וחדושי הר"ן ורבנו דוד כאן; מגיד משנה הל' מאכלות אסורות ה,יד; שער המלך ואור שמח שם ה,ו; כרתי ופלתי סה; רעק"א; בית הלוי ח"א כג; פאר הלכה על סוגיית ר"ח סגן הכהנים ד"ג ע"ד; קהלות יעקב פסחים יד; אבי עזרי (קמא), שאר אבות הטומאות א,ז; ברכת שמעון י; מאור ישראל. וע"ע במובא בחולין ק.

ג. עוד בגדרי איסורי אכילה והנאה, אם הם איסור אחד ביסוד הדין או שני איסורים נפרדים. ועל השיעור המנימלי באיסור הנאה, אם בכלשהו, בכזית (בכדי אכילת פרס?) או בשוה פרוטה – ע' משנה למלך יסודי התורה ה; מעילה א,ג; צל"ח; פרי מגדים פתיחה להלכות פסח ב,ג; שו"ת רעק"א קמא קצ ותנינא קמו; מנחת חינוך ג,יא; קיג,ב; רש"ש להלן לג; שפת אמת כג; גדולי ציון לח; משיב דבר ח"א לג; (או"ש י"ט א,טו); קובץ שעורים אותיות ק–קא; אבי עזרי קמא, סנהדרין יט,ד; שבט הלוי ח"ה קטו; ברכת אברהם ודבר שמואל.

ד. עוד בבאור המחלוקת אם יש בגידים בנותן טעם; מהר"ם חלאוה כתב לפרש שבאמת הגיד עצמו אין בו טעם, אלא שדעה אחת סוברת שגם הקנוקנות שיש בהן טעם, נכללו ב'גיד הנשה', והדעה החולקת סוברת שהקנוקנות אינן אסורות מהתורה. וע"ע ריטב"א חולין צב; פלתי סה,ב; ברכת אברהם.

'גיד הנשה מותר בהנאה דברי רבי יהודה. ורבי שמעון אוסר'. הגם שהתירה תורה לחרוש בשור, והרי

מסתבר שבלא הגיד לא היה יכול לחרוש היטב, נמצא שנהנה ממנו (וכע"ז הקשה הגרעק"א לקמן גבי אבר מן החי) – שמא יש לומר שאין זה נחשב נהנה מהגיד אלא שחסרון הגיד היה מפריע לחרישה (עפ"י שיעורים מהגרשו"א).

עדיין יל"ע כיצד מותר למכור הבהמה לנכרי, והלא נראה שמקבל תשלום בעד כל חלק וחלק שבה, והגיד בכלל, וכמו שליחת ירך שגיד בתוכה. ושמא יש מקום לומר שלא אסרה תורה גיד בהנאה אלא משעה שנראה ועומד לאכילה כדכתיב 'לא יאכלו' (וכדרך שכתבו התוס' כג. ד"ה אמר. ולכאורה זהו גם טעמו של רבנו תם (בזבחים עא ועוד) ששור הנסקל אינו נאסר מחיים – משום שנאמר 'לא יאכל', משעה שנראה לאכילה), כלומר לאחר מיתה ולא מחיים. ואמנם מבואר בחולין פט: שאיסור גיד חל על הבהמה מיד בלידתה או ביצירתה, י"ל שהאיסור חל עליו מיד לכשייתלש או לכשתמות, אבל כמו שהוא במצב זה י"ל שלא אסרה תורה. וכן אתה אומר באבר מן החי דלהלן, ומיושבת קושית רעק"א.

ז'הרי דם... ותנן אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל'. יש מקום להוכיח מכאן שדם שנתערב במים עומד באיסורו מהתורה, ואין אומרים שהוא כדם שבישלו שאינו אסור מהתורה [מפני שאינו ראוי לכפרה על המזבח – כדברי זעירי במנחות כא.], שהרי הדם המדובר כאן נתערב באמת המים ויצא לנחל קדרון וממנו הוכיחו בגמרא שדם מותר בהנאה – הרי שגם דם המעורב במים נשאר באיסורו.

ויש מקום לדחות שהגמרא מדברת למאן דאמר (ע' במנחות שם) דם שבישלו עוברים עליו (עפ"י מנחת חינוך קמח).

החור"ד (ע סק"ד) כתב שדם היוצא על ידי כבישה במים אין עוברים עליו מאחר שנתערב במים. וצ"ע, שאינו דומה לדם שבישלו שנשתנה במהותו ואילו זה רק נתערב במים.

ויש מי שכתב שמכאן אין לסתור שיטה זו, כי שונה דם שכבר נזרק ממנו על המזבח, שחייבים עליו אפילו אינו ראוי עתה לכפרה. ולפי"ז אפילו בישלו עתה יהיו חייבים על אכילתו, וזהו חידוש גדול (עפ"י שיעורי הגרשו"א).

וממה שהוכיחו בגמרא מביבול הגננים שהדם מותר בהנאה, כתב בפנ"י להוכיח שאיסורי הנאה אסורים מהתורה אף שלא כדרך הנאתן, שהרי דרך הנאתו של הדם היא באכילה ולא בויבול וא"כ כיצד הוכיחו שדם מותר בהנאה הלא שלא כדרך הנאתו היא [וההקדש אינו בר מצוות שייאסר עליו למכרו].

ולדעות הראשונים שמותר מהתורה י"ל שרוב הדם לא היה נשתה אלא דרכו בויבול, כשם שהיום אין הדרך לשתותו (ע"ע להלן כג.). ועוד יש לומר שאעפ"י שהויבול נחשב הנאה שלא כדרך, אסור מהתורה לקנותו בדמים על מנת לזבל, שקנייה זו נחשבת הנאה גמורה האסורה מהתורה (עפ"י הגרשו"א).

עוד י"ל בפשיטות שראיית הגמרא היא שאם דם אסור בהנאה מהתורה, ודאי היו חכמים אסורים הנאה שלא כדרך, וגם היו אסורים אפילו נתערב במים. ומכך ששינוי התר בדבר מוכח שאין בו איסור הנאה כל עיקר.

עוד י"ל בישוב שיטת המתירים מהתורה דם שנתערב במים, שאילו היה הדם איסור הנאה, היה אסור אף בשנתערב במים, וכדרך שכתבו כמה אחרונים שבאיסור"נ אין מבטלים איסור לכתחילה מדאורייתא, וי"ל שאף בדיעבד שנתערב כדי להתירו אסור מהתורה ליהנות ממנו. ואעפ"י שאין ההקדש מצווה שלא לערבו במים, מ"מ כל איסור הנאה דינו בשריפה או בקבורה ואין לו תקנה על ידי עירוב [או בישול].

'אמר רבי אבהו: כמים – רוב מים. מידי רוב מים כתיב?...' על דרשות המבוססות על ההנחה שהתורה דיברה על האופן השכיח ולא על החריג [ויתכן שמשנתנה הדבר לפי ענין הדרש. ושמא נחלקו אמוראים בדבר] – ע' במובא ביוסף דעת סוטה יז. ובמצוין להלן כג.

(ע"ב) 'מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח...' בד"ץ 'לפני עור' כלפי בן נח ושאר הלכות – ע' במובא בע"ז ו, יד. וע"ע בקובץ שעורים כאן.

'את ה' אלקיך תירא – לרבות תלמידי חכמים' –

מכמה מקומות מבואר שחייב כבוד רבו ויראתו, גדול יותר מכבוד ויראת אביו ואמו (ע' בר"ן נדרים סד, מהירושלמי; טור יו"ד ריש רמב; הגהות יד שאול יו"ד רכת, יא. וע"ע בשלמי נדרים ובחידושי בתרא בנדרים שם). ושאלו האחרונים, הלא כשם שאמרו 'מורא רבך כמורא שמים', כך גם הוקש כבוד הורים לכבוד המקום? ותירץ בפרישה (יו"ד שם): 'יש לומר, שכל המוקש אינו שוה לגמרי אל אשר ניקש לו, משא"כ מורא רבך כמורא שמים דדרשוהו חכמים מאת ה'א תירא – לרבות רבו, הרי נכתבו שני המוראות במקרא אחד, להודיע שהם שווים לגמרי' (בר"ס רמ כתב הפרישה שההקש בין כבוד אב ואם לכבוד המקום אינו הקש גמור. ולדבריו אלו קושיא מעיקרא ליתא. אך לכאורה לא משמע כן בתוס' ביבמות ו. ד"ה ניגמר). ותמה הט"ז, הלא כל שהוקש לחבירו אין ביניהם חילוק כלל?

בהסבר הדבר, כתב הר"י מרצבך זצ"ל (עלה יונה עמ' פט-צה): יש להבחין בין דבר הנלמד מהקש או נלמד מריבוי הכתוב; אם כי כלל הוא ש'אין היקש למחצה', ההיקש אינו מתייחס אלא לדינים ולא למהות הענין. לא כן כשנתרבה מאת ה' אלקיך תירא – הכוונה שאף יראת ת"ח כלולה בעשה זה, שרצון התורה לירא את האלקות שברבו, את עצמות כבוד השכינה השרויה עליו, את דבר ה' ותורתו שבפיהו, הוא מכבד וירא.

וטעמו של שמעון (נחמיה) העמסוני שפרש מלדרוש כן – כתב רבי יעקב מולין (שו"ת מהרי"ל, א), לפי שרחוק הוא מן הדעת לרבות יראת בשר ודם על חבירו. וגם כמה וכמה מקראות מורים כן, שאין לירא מבשר ודם בלתי מהשי"ת לבדו. והיה נראה בעיני החכם, אם היה מרבה שום דבר ח"ו מיחזי כשתי רשויות, ופן יעשוהו עבודה זרה ח"ו כיון שציותה תורה לירא אותו, ועל כן פירש ורצה לקבל שכר על הפרישה להורות לתלמידים שכולם (כל האתין) – לאו דוקא, כדי שלא יעמיקו ח"ו ויבואו לידי מכשול. [מורא אב ואם – ענין אחר הוא, לא משום קדושה שבקרבם, ואין חשש שיעשם אלהות, כמו שכתבו התוס'].

ובזה יובן מדוע לא פירש כשהגיע לכתוב ואהבת את ה' אלקיך – כי ודאי התרבו תלמידי חכמים למצות אהבה, שמצוה לאהבם אהבה עזה כנפשו ולהדבק מהם. אבל לענין היראה לא רצה לדרוש כן מן הטעם האמור (וע"ע בפני יהושע קדושין גז).

ובא רבי עקיבא וחידש 'לרבות תלמידי חכמים', שכיון שהתרבה מ'את ה' א' תירא, ו'את' – טפל הוא, שמע מינה שמורא הקב"ה למעלה ממורא בשר ודם אלא שצריך גם כן לירא ממנו. עד כאן משו"ת מהרי"ל (ע"ע רשב"א קדושין שם).

[בשם רבי פינחס מקוריץ מובא (אמרי פנחס' השלם, לקוטי הש"ס) להסביר דרשת רבי עקיבא בדרך זו: את – עם ה' אלקיך – היינו, מי שהוא מקורב ודבק בה' ונטפל לו – אותו תירא].

במהותה של יראה זו, כתב רבנו צדוק הכהן זצ"ל (בי"ג מידות והנהגות' – ריש ספר אור זרוע לצדיק. על סמך הגמרא ביבמות ו: 'לא ממקדש אתה מתיירא אלא מי שהזהיר על המקדש'): 'אין לירא מדבר מקודש אלא ממי שהזהיר על הדבר, ואפילו מאדם מקודש ותלמיד חכם' [יבמות ו.].

– 'כי כשירא את ה' ומאמין בו, אז הוא דבוק ביראת התלמיד-חכם, והתלמיד-חכם בהתדבקות ביראת ה' מדבק עמו כל היראות אמיתיות והנמשכים אחריו. ושורש זה אמר א"ו זללה"ה באמרו ז"ל (ברכות לג:): 'אין, לגבי משה מלתא זוטרתא הוא' – ופשוט כשהם יראים ממה, אזי היראה מלתא זוטרתא הוא, כי משה היה מדבק ביראה הפנימית על ידי התדבקות בו. כך נראין לי דבריו' (דגל מחנה אפרים ליקוטים, תצוה).

ע"ע במהרש"א; ספר הפלאה כתובות צה; חדושי אגדות מהר"ל ב"ק מא; קדושת לוי, ליקוטים (על הגמ' בשבת עז ועל הכתוב 'דוד מכרכר'); מי השלוח, לקוטי הש"ס; נועם אלימלך חקת עה"פ 'ויקחו אליך'; מאור עינים, לקוטים (ונדעה נרדפה); אור יהל ח"א עמ' לג.

'... פשוט וברור שאף שידעו את הל"ב מדות בקבלה למשה מסיני, מכל מקום לא יכלו להשתמש בשום אופן מאופני הדרשות אלא אם כן היה ברור להם שאין טועים בו, היינו שידעו מהלכו לגמרי ולא היתה להם פירכא בכל התורה כולה, כי אם היתה להם פירכא הוכרחו לדעת שיש כאן איזה פרט שנשכח בפרטיות אופני הדרש בחלק המיוחד הזה שהיתה בו הפירכא.

והנה הפירכא נגד דרשת האתי"ן היתה לא רק מסברא אלא ממש מבחינת נמנע, דמה שייך לרבות לירא ממנו כמו מהקב"ה; ובכן הרי מוכרח שהיה כאן איזה חסרון בקבלתם. ואף שידעו שקבלתם מוסמכת וברורה, מכל מקום לא היו רשאים להשתמש בה עד שתתיישב הפירכא.

וזהו שאמר ר' שמעון העמסוני 'כך אקבל שכר על הפרישה', דהיינו שההלכה היא שיפרוש כשם שהיתה הלכה שידרוש, וממילא שעשה שתי מצוות, הדרישה והפרישה, ולא שהדרישה היתה מצוה בטעות, דאי הכי היה צריך לומר 'כשם שסברתי לקבל שכר על הדרישה כך אם גם אין לי עכשיו מצות הדרישה, שבטעות היתה, אבל תהיה לי מצות הפרישה, דהיינו הברור והחרטה מן הטעות' (מתוך מכתב

מאליהו ח"ד עמ' 353)

על הביטוי 'עד שבא רבי עקיבא ולימד...' – ע' במובא בבכורות ו.

דף כג

ז'נטעתם – ליחיד משמע'. פרש"י: שאין דרך רבים לנטוע.

– זהו כלל גדול, כי כל דיני התורה לא נאמרו אלא בכדרכן ומשום כך האוכל שלא כדרך אכילה – פטור. וכן באכילה של מצוה, אם אכל שלא כדרך לא קיים המצוה (כדברי המשנה-למלך הל' יסודי התורה ה. וע"ע שעה"מ שם ובהל' מאכ"א הו ובמובא להלן לה.). וכן באיסורי מלאכה, אם עשאן שלא כדרך – פטור. מלבד בביאה שלא כדרכה, למדנו מן הכתוב לחיוב (קובץ שעורים כאן ובכתובות ס.).

ונראה שזהו בסיס הדרש (בב"ק נג.). 'ונפל – עד שיפול דרך נפילה'. וכן יש להעיר מהמבואר ביומא (מו: ובתוס' ד"ה חפן) ש'קמיצה' ו'חפינה' אינן כשרות אלא כדרך שבני אדם עושים, אלא שנסתפקו שם מה בכלל 'דרך' ע"ש. ובחולין (קלו), גיזה שלא כדרך פטורה מראשית הגז, כגון שוטף את הרחלים. וכן קיטוף או עקירה ותלישה אינם דרך 'לקט'. ובר"ה (לד.) דרשו 'העברת דרך העברתו'. ולולא פרש"י (כט) היה מקום לפרש כדרך התוקעים בכל מקום. וצ"ע.

[בדומה לכך מתבאר בכמה מקומות בדברי האחרונים שישנן דרשות המבוססות על ההנחה שהכתוב מדבר כפי הדרך הרגילה – ע' כרתי סי' סב. בענין בהמה לאו לאברים עומדת; שו"ת דובב מישרים ח"א ו. בלימוד הגמרא שאין איסור חל על איסור. וע'